

The book cover features a stylized illustration. At the top, several bright orange fruits hang from a branch with green leaves. In the center, a black crow with a single blue eye is perched on a branch. To the right, a woman's face is shown in profile, looking towards the crow; an orange fruit is balanced on her head. In the bottom left, a hand holds an orange fruit. The background is a textured, light blue-grey. The title 'HLAVA MÉHO OTCE' is written in large, bold, yellow capital letters across the center. The author's name 'JELENA BOČORIŠVILI' is at the top, and the publisher's name 'DOKOŘÁN' is at the bottom right.

JELENA BOČORIŠVILI

HLAVA

MÉHO

OTCE

DOKOŘÁN

JELENA BOČORIŠVILI

HLAVA

MÉHO

OTCE

ČTYŘI STENOGRAFICKÉ ROMÁNY

Jelena Bočorišvili
HLAVA MÉHO OTCE

Čtyři stenografické romány

© 2018 by Elena Botchorichvili
Translation © Libor Dvořák 2008, 2018
Illustrations © Michal Puhač, 2018

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce

Hlava mého otce, Opera, Sověti druhé vydání v českém jazyce,

Faina aneb Příběh klavíru třetí vydání v českém jazyce

(v Dokořán druhé) (první elektronické).

Z ruského originálu přeložil Libor Dvořák.

Odpovědná redaktorka Klára Soukupová.

Obálka, grafická úprava, sazba a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydalo v roce 2018 nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, Praha 5,

dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz,

jako svoji 981. publikaci (295. elektronická).

ISBN 978-80-7363-925-9

OBSAH

**Hlava
mého
otce
7**

**Opera
55**

**Sověti
93**

**Faina
aneb
Příběh
klavíru
145**

HLAVA MÉHO OTCE

Dopis Frederikovi

15. prosince 2009

Hlava mého otce se nalézá na vysokém kopci v Čačubet-ském okrese, kraj Gori. Tam dřív stával náš dům, který postavil můj otec, já mu přitom pomáhal a oba jsme u toho nadávali a proklínali ty očíslované trámy, které léta mokly a zase usychaly pod širým nebem ve vesnici Tapla, která už neexistuje. Otec rozebral svůj rodný dům při mořském břehu na jednotlivé trámy a ty popsal a očísloval inkoustovou tužkou. Tohle tedy uměl – psát! Pak sám řídil nákladák nahoru do hor, protože řidič najednou vykřikl, že nevidí konec cesty, kde je, ten konec cesty, kam ta cesta vede? – vyskočil z kabiny ven a dál šel pěšky. Cesta se drala přímo do nebe, na samý vrcholek hory.

„Naposledy jsem nákladák řídil v obleženém Leningradě,“ vyprávěl otec. „Motor mi chcípál na každém mostě. Počítals někdy, kolik je v Leningradě mostů?“

Otec věděl, že stavět domy neumí, a od samého počátku si chtěl najmout nějaké makáče, ale nemohl nikoho sehnat. A tak každou neděli vozil nahoru, až na kopec, nějaké lidi.

Ti si na očíslované trámy rozložili svačinu a dali se do pití. A otec se na ně díval; však i mé sestře říkával: Vždycky se dívej, jak člověk vypadá, když si dává do nosu, a zjistíš, jaký ve

skutečnosti je. Matka jen seděla na jediné židli, kterou sem otec dovezl přivázanou nahoře na hromadě trámů hned poprvé – seděla tam v bílém klobouku se širokou krempou, ovívala se vějířem a mlčela. Matka uměla mlčet, když chtěla. A přitom věděla, jak postavit dům ze starých trámů: Poskládejte to tak, jak to bylo, a je to! A pak se můj otec taky díval na ruce těch lidí, co chtěl najmout. A říkal mi: Když makáči chybí prst, tak je to opravdu makáč! Nakonec skutečně našel chlapa s lichým počtem prstů, který dokázal vypít láhev vodky a udržet se i poté na nohou, a navíc byl ochoten zůstat v Taple pod širým nebem a stavět tam ze starých trámů dům. Ano – peníze si vzal předem a zmizel, a k tomu odtáhl ještě nějakých dvacet trámů, na víc asi nestačil. Zjistili jsme to až někdy po třech letech, dřív rozhodně ne. Otáčeli jsme těžkými mokkými trámy na sluníčku jako rožni: hledali jsme čísla, která časem smazaly deště, ale možná taky slunce.

Deset krůčků od domu, přesně tam jsem vykopal hlubokou jámu, otcův hrob. Matka si přála, abych ten hrob vykopal pod stromem, a můj otec tak ležel ve stínu, jako by po smrti nebylo úplně jedno, kde člověk leží. Ale pod stromem mi při kopání překážely kořeny, tak jsem ho zemi odevzdal tam, kde to šlo snáz. Strom byl tehdy malý a já si říkal, že jednou rozprostře větve tak daleko, až se v jejich stínu ocitne i hrob. To jsem ještě nevěděl, že voda umí stromy ze země vyrvat i s kořeny, jako by ta voda byla bomba. Matka odpočítala vzdálenost od domu na deset krůčků délky chodidla – vždy pata ke špičce a zase pata ke špičce. Deset krůčků, taková to byla vzdálenost. Možná vlastně devět, protože matka měla chodidla velmi malá. A ruce měla taky malé, byla to taková maličká, skoro miniaturní žena. Však o ní taky tchyně řekla, sotva ji poprvé uviděla: Jak těmahle

ručičkama může chovat děti? A ona taky ani mě ani sestru nechovala, oba nás vždycky všude vláčela babička.

Dodnes nechápu, jak má matka mohla přes celé město Gagra odnést těžkou sportovní brašnu s nápisem Adidas, těma malíčkýma ruččkama, které nedokázaly unést ani dítě...

Deště v Čačubetském okrese kraje Gori propukly na podzim téhož roku a vydržely bez přestání tři týdny. Vrchol kopce se rozplízl a sjel ke straně, takže cesta už se o nebe neopírá. Nejsou tu ani stromy, ani dům z trámů, přivezených z otcova někdejšího rodiště, a není tu ani vesnice Tapla. Odkud teď odpočítat těch deset krůčků?

Do Čačubetského okresu se musí jet přes Igojeti. Z Tbilisi směrem na Stalinovo rodné město Gori, kde dodnes stojí jeho socha a muzeum. Bronzová postava vůdce všech národů v příliš dlouhém plášti, který jako by ani nebyl jeho. Stalin byl vlastně malý, ale kdo to věděl? Na všech portrétech ho zobrazovali obrovitého a fotografií tenkrát bylo málo. A věčně na nich mizeli lidé. Otec říkal, že když někoho popravili, z fotografií stoupal dým.

Už tady v Kanadě jsem si koupil od postarší Ukrajinky *Velkou sovětskou encyklopedii* o jedenapadesáti dílech, kterou začal vydávat Stalin a po jeho smrti ji dokončil Chruščov. Je tam plno stránek se stejnými čísly. Když se připravovalo heslo, věnované nějakému člověku, všechno kontrolovali, pak to schvalovali a odesílali do sazby. Tlustá kniha v tmavomodré vazbě vyšla z nakladatelství ven a dostávala se k abonentům. Jenže pak najednou zatčení, najednou poprava! Nepřítel lidu! V takovém případě bylo třeba stránku nahradit. Tak heslo i portrét vyhodili, napsali jinou stránku a na tu umístili jiný portrét. Všechno zkontrolovali, schválili a poslali do

sazby. Abonent dostal novou stránku a k tomu nařízení starou vytrhnout a místo ní vlepit tu novou.

To tehdy z fotografií stoupal dým. A kdyby u vás doma někdo našel starou stránku, taky se proměníte v dým!

Postarší Ukrajinka mi položila plno otázek. Chtěla vědět, do čích rukou se manželův poklad dostane. Ukázalo se, že její muž si v encyklopedii s nahrazenými stránkami s lupou v ruce neustále četl, až do svých posledních dnů. Copak nechápal, že jsou tam jen samé lži? Byly to jediné knihy, které si s sebou do Kanady přivezl. A Ukrajinka se mě ptala: „Když jste ten novinář, tak mi prosím vás vysvětlíte, jak je možné, aby stránka začínala v polovině slova a končila taky v polovině slova, a přesto to byl najednou úplně jiný text? Jak se jim to podařilo, všechno vyměnit tak, aby tam nezůstalo ani stopy?“

Ne, to vy mně vysvětlíte: Jak taky nezničit stránku se zlikvidovaným nepřítelem lidu, když je v ní obsažena vaše vlastní smrt?

Než se přijede do Igojeti, je třeba přibrzdit u pobořeného kostelíka. Tam brzdí dokonce i ti, kteří jinak občas nezastaví ani na červenou. Říká se, že to místo je posvátné a že se tu má pro štěstí odhodit mince. A všichni tu zpomalují nebo zastavují a štědrou rukou rozhazují drobné. A odevšud hned vyběhají kluci a ty drobné chytají málem ještě za letu. Můj otec vždy sedával vpředu, matka se sestrou vzadu, a jakmile se kostelík někde daleko na obzoru vynořil, už na mě křičel: Brzdi! Jako bych se to stejně nechystal udělat, jako bychom po téhle silničce nejezdili každou neděli, když jsme cestovali do Taply stavět dům. Od dob, kdy jezdil s nákladňákem po obleženém Leningradě, otec řízení nenáviděl. Motor mu přece chčípál na každém mostě. „Počítals někdy, kolik je v Leningradě mostů?“

Vyskočil na tom leningradském mostě z auta do mrazu, zvedal kapotu a něčím tam kroutil, asi jako kobyle ocasem. Efekt byl stejný, jako když kroutíte kobyle ocasem. Jeho ruský kamarád Vasja mu přenechal svoje šoférské místo v nákladáku a zachránil mu tak život. Otcí tehdy tekla z hrdla i nosu krev, anémie byla pro něj horší než kulka. A tak vyrazil s nákladákem plným lidí na jezero a modlil se, aby motor zase nezhasl a aby led vydržel, kdežto Vasja zůstal v obleženém Leningradě. „A zemřel?“ ptal jsem se vždy otce. „Tehdy ne,“ odpovídal můj otec, „až pak.“

Otec vyhrabával ze všech kapes drobné a házel je ven. Tolik toužil po štěstí! Matka ho hned začala drobnou pěstičkou mlátit do zad: Kdybys to tak radši dal dětem než vyhazovat peníže do větru! Hádat se vždy začínali už cestou. Pak se matka v bílém klobouku se širokou krempou usazovala na jedinou židli, ovívala se vějířem a ukazovala nám, co jak udělat. Jako by celý život nedělala nic jiného, než stavěla domy! Prostě to složte tak, jak to bylo, a je to! My s otcem jsme přes trámy přeskakovali, jako by to byly stránky knihy, a vytahovali je z hromady ven – ve snaze najít čísla. Moje sestra kolem trhala květiny, vlčí máky. Odcházela od nás pořád dál a dál. Matka se jí smála: „Ty přece do Tbilisi nedovezeš, a ve váze stejně nepřežijou!“ Vlčí máky odhazovaly okvětní plátky, bez kořenů žít odmítaly. Jednou sestra odešla tak daleko, že se ztratila v lese a my ji pak do noci hledali.

Matka otcí s oblibou hrála na nervy, hrála tak dlouho, dokud nevybuchl. Na veřejnosti se nikdy nehádali, jenže já a sestra jsme pro ně nebyli veřejnost. Matka seděla na židli skoro bez pohybu, vůbec nezvyšovala hlas a otec jen pobíhal v kruhu, jako by se k ní bál přiblížit, a řval ze všech sil, až se hory trásly. Vyjadřoval se nabubřele, jako v divadle, protože

když se takhle pod širým nebem vztekal, obvyčejně mu na jazyk naskakovala právě takováto slova: „Ó ženštino, ty bažíš po mé smrti! Ty jsi zmije, a ne žena!“ A matka do otce zavrtávala další slůvka, a ještě a ještě, to vše ve stále stejné póze. Když jí pak nakonec docházela fantazie a už z hlavy žádné další slůvko vydolovat nedokázala, tak říkala jen „drnk-drnk“: „Co řveš, drnk-drnk?!“ A to drnk-drnk ho definitivně připravovalo o rozum a začínal hnusně klít – a na to matka čekala! To vždy popadla druhý dech: „Ty a mingrelský kníže, ze vznešeného rodu! Vzdle vás bych se ani nevyčůrala! Princátka svinčátka! Však já to viděla, jaký vy jste byli knížata! Všichni spali v jedné posteli! A jaká to ještě ke všemu byla postel! Škarpa v poli! Celá rodina tam spala pohromadě a do toho dělali děti!“ Když má matka dospěla až k jeho knížecímu rodu, k otcově rodině a její bídě, ruce mu bezmocně klesly. Hlava mu padla až na hrud' a on to vzdával. Jako by mu drobnou ručkou stiskla srdce a z toho kanula ušlechtilá krev. Pravdou je, že krev z nosu mu tekla často, byla to taková připomínka anémie v obleženém Leningradě. Takhle matka vítězila v naprosto každém souboji a vždy měla poslední slovo. Drnk-drnk.

Když mí rodiče takhle rámusili doma a někdo zaklepal na dveře, matka se hned rozezpívala: „Ó ženštino, ty bažíš po mé smrti!“ A šla otevřít. Její árie nikoho nezaskočily: všichni věděli, že moje matka je herečka, která však na divadle nehraje, protože jí to manžel zakazuje. A to kdysi hrála dokonce i ve filmu! Kdo by si nepamatoval na záběry, kdy hlavní hrdina sedí na útesu a dívá se na moře, a najednou na mořský břeh vychází drobná, téměř miniaturní žena, svléká se (my sledujeme šaty, padající na pobřežní oblázky) a vrhá se do vody. Nahou nám ji neukážou, k vidění jsou jen malé nohy do půlky lýtek

a šatstvo včetně podprsenky na kamenitém břehu. Hlavní hrdina je silně rozrušen, vstává, odchází a po celý film se pak zabývá svými záležitostmi, ale copak na tu podprsenku se dá zapomenout? Nevzpomínám si na jediného kamaráda, který by se mě, spalovaný netrpělivou zvědavostí, nezeptal: Tak to je teda tvoje matka, co se svlíká na pobřeží? No to je síla!

Proč jí muž zakazuje být herečkou, je jasná věc! Co kdyby ve filmu zase bylo zapotřebí, aby se svlékla?! A pak – když se můj otec stal nomenklaturním kádrem, tak bylo o všem rovnou rozhodnuto: Žena velkého zvířete přece nemůže hrát ve filmu!

Matka svou filmovou hereckou slávu nosila stejně lehce jako bílý klobouk se širokou krempou: Jsem krásná, říkala celým svým vzezřením, to se prostě nedá nic dělat! Její krása se však přitom nedala rozložit na jednotlivé činitele: oči, ňadra, nožky či odvážné výstřihy. Naopak – jako bychom viděli jen vrcholek ledovce, zatímco jeho zbývajících devět desetin je pod vodou. Kouřila, přestože tenkrát se ženy s cigaretou spíš schovávaly na toaletách. Neustále si šila či přešívala nějaké šaty a vždy chodila na podpatcích. O její oblečení ale rozhodně nešlo. Vzpomínám si, jak jsem si jednou zaujatě hrál v písku na pláži, bezděky jsem si broukal nějaký popěvek, a pak jsem najednou zvedl hlavu a polekal se. Na břehu bylo naprosté ticho, všichni muži byli na nohou a zírali stejným směrem. Týmž směrem se dívaly i ženy a děti. Tak jsem vyskočil a zadíval se tam, kam se dívali všichni. Ano, byla to moje matka! Stála po kotníky ve vodě a bála se jít dál – však taky neuměla plavat. Na sobě měla černé jednodílné plavky, uzavřené vpředu i vzadu téměř až ke krku. Byly celistvé jako pancíř. Nikde ani podprsenka, pohozená na břehu, ani kyprá ňadra odhalená málem až k bradavkám. Její nahotu jakožto předmět touhy si bylo třeba – stejně

jako v tom starém filmu – představit. Proč se ale na ni všichni muži na pláži, všechny ženy, a dokonce i děti chtěli dívat? Že by si ji všichni ti lidé představovali nahou?

V čem spočívá tahle ženská krása, to doposud nechápu. Jak vysvětlit nevysvětlitelnou přitažlivost, sexualitu? Proč se už ve škole, či dokonce ve školce všichni zamilováváme do stejné holčičky? Často se stane, že není nejhezčí ve třídě, že není ani nejchytřejší, ba že je dokonce pitomá. Ale my ji milujeme! Proč?

V osmapadesáti letech si moje matka do postele přivedla dvacetiletého chlapce. Dokázala to udělat tak, že jeho rodiče jí leželi u nohou a zapřísahali ji, aby se nad jejích synem slitovala a vzdala se ho. Můj otec už v té době nežil. Poslední rok našeho života v Gruzii byla matka nucena projít na svých nožkách s miniaturními kotníčky skutečným peklem. Co na tom, že se jí zachtělo položit svou ztrápenou šedivějící hlavinku na čísi mladou hrud? Já ji rozhodně neodsuzuju. Jenom nechápu, proč to všechno? Proč se z lásky k ní dvacetiletý mladíček chtěl oběsit? Když bylo kolem tolik opravdu krásných a mladých...

Mému otci se nikdy nikdo neopovážil připomenout matčinu hereckou kariéru. Jenže v televizi často pouštěli ten starý film, jehož hlavní hrdina sedí před odchodem do práce na útesu a dívá se na pobřeží. Filmy nám v televizi pouštěli vždycky stejné. Byly černobílé, o pracujících, nebo o válce. Podle stejného klíče se ostatně vybíralo i ze zahraniční tvorby – aby v těch filmech pracující pracovali, nebo bojovali s nepřítelem. Vzpomínám si na němé a podivuhodně krásné krátké filmy, kde hrdinové beze slov tančili či jeden druhého milovali. Ty zakázali. Filmy „o ničem“ jsme vidali jen zřídka. Bylo to jako s opravenými stránkami *Velké sovětské encyklopedie* – tam taky kdosi rozhodoval, která hesla se vyhodí a která tam zůstanou.

Neznámo proč jsme se směli dívat na Felliniho. Ale proč? Že by byl komunista? Nebo snad proto, že se tam mezi tancováním, milováním a dalšími podobnými záležitostmi taky občas pracovalo?

Často si říkám, co by se asi stalo, kdybychom si bývali sami mohli vybrat, na co se dívat chceme a na co ne. Jaká hesla v encyklopedii ponechat a jaká vyhodit. Felliniho bych měl určitě rád taky. Ale díval bych se na film, ve kterém mladý muž, před jehož očima se na pobřeží svléká úchvatně krásná žena, prostě vstane a jde do práce? Pořád ten samý film? Jako ten manžel postarší Ukrajinky, který si dál četl v knihách s vyměněnými stránkami, jako by nevěděl, že jsou tam samé lži?

Herecká kariéra mé matky ve skutečnosti začala už před filmem, ale to věděl jen málokdo. Na filmy jsme se doma vůbec dívali dost málo, raději jsme chodili do kina. Jen jednou týdně se pozdě večer vysílal nějaký hodně poškrábaný černobílý film. V té době se barevné televizory teprve začaly na trhu objevovat. My jsme si první barevnou televizi koupili, když jsem chodil tuším do základní školy. Dnes už by se jí „barevná“ říkat nedalo. Jedna známá z Gagry u Černého moře, kam jsme jezdili každé léto, dokud jsme nezačali stavět dům v Taple, nám tehdy poslala telegram: Blahopreji koupi televize. Předložky se v telegramech vynechávaly, protože se platilo podle počtu slov.

V kinech dávali tehdy filmy, které jsme taky viděli mnohokrát. Někdo se ale na ně pozorně podíval už před námi, vystříhal všechno, co se dalo, a pak je teprve povolil. Občas se i k nám dostaly zahraniční filmy, asi jako se za leningradské blokády dostávaly přes jezerní led nákladáky s lidmi. Byly to nelegální kopie, které se k nám pašovaly neoficiálními kanály